

KS. RYSZARD KAMIŃSKI

PARAFIA WSPÓLNOTĄ KULTU

Liturgia jest obok przepowiadania i diakonii podstawową funkcją Kościoła, a zatem i parafii¹. Spotkanie człowieka z Chrystusem dokonuje się tu nie tylko za pośrednictwem słowa Bożego, ale także przez kult, który jest odpowiedzią człowieka na prawdę Bożą, wyrazem jego oddania Bogu². Działalność Kościoła, a także parafii, w której Kościół urzeczywistnia się, zmierza do liturgii (KL 10) i w liturgii, a szczególnie w Eucharystii, dokonuje się dzieło naszego zbawienia (KL 2). Chociaż cała działalność Kościoła i parafii nie wyczerpuje się w liturgii, to jednak, jak podkreśla *Instrukcja wykonawcza do Konstytucji o liturgii* z 26 IX 1964 roku, różne działania duszpasterskie należy wiązać z liturgią, a liturgia powinna mieć odniesienie do innych zadań duszpasterskich³. Wszelka działalność Kościoła skierowana jest ku zbawieniu ludzi i uwielbieniu Boga, a ten kierunek jest w najwyższym stopniu realizowany w liturgii (KL 10). Praca duszpasterska różni się od działalności humanitarnej przez to, że ma taki sam cel jak liturgia: oddanie czci Bogu i zbawienie ludzi⁴.

Patrząc nie tylko od strony Boga, ale także od strony gromadzących się chrześcijan, można dostrzec społeczny charakter kultu⁵. Bóg zbawia człowieka we wspólnocie, w wymiarach życia społecznego (KK 9). Stąd liturgia, przez

¹ N. W. Höslinger. *Die Eucharistiefeier im Leben der Gemeinde*. W: *Gemeinde im Herrenmahl*. Hrsg. T. Maas-Ewerd, K. Richter. 2. Aufl. Zürich—Freiburg—Wien 1976 s. 52; K. Rahner. *Die Träger des Selbstvollzuges der Kirche. Handbuch der Pastoraltheologie*. Bd. 1. Freiburg—Bassel—Wien 1970 s. 184; Cz. Tomczyk. *Parafia Ludem Bożym*. „Częstochowskie Studia Teologiczne” 8:1980 s. 223-224.

² Th. Maas-Ewerd. *Liturgie und Pfarrei*. Paderborn 1969 s. 322-323.

³ *Instrukcja do należytego wprowadzenia w życie Konstytucji o świętej liturgii*. W: *Wprowadzenie do liturgii*. Red. F. Blachnicki, W. Schenk, R. Zielasko. Poznań—Warszawa—Lublin 1967 s. 610 (nr 7); A. Hänggi. *Erneuerung der Liturgie und Seelsorge*. „Heiliger Dienst” 18:1964 s. 45-55; C. Dielenschneider. *La paroisse et son curé dans le mystère de l’Eglise. Essai de synthese theologique*. Paris 1965 s. 74-82; KL 9; Zob. Maas-Ewerd, jw. s. 359.

⁴ Maas-Ewerd, jw. s. 359.

⁵ J. Grzeškowiak. *Liturgia dziś*. Katowice 1982 s. 164-165.

którą zbawienie Boga jest dziś przekazywane, ma charakter wspólnotowy. Liturgia w znacznej mierze, zwłaszcza gdy chodzi o stronę obrzędową, jest dziełem wspólnoty wierzących.

I. WSPÓLNOTA KULTU

Liturgia jako działanie zbiorowe zakłada istnienie wspólnoty, której członkowie współdziałają celem oddawania czci Bogu. Wspólnota modlitwy umożliwia wiernym, którzy ją tworzą, realizację pełni życia wspólnotowego przez udział w obrzędach liturgicznych. Zdaniem A. Mazzoleniego takie warunki są w pełni realizowane we wspólnotach parafialnych⁶. Tak samo określa parafię G. Bonicelli⁷. Parafie są najważniejszymi zgromadzeniami wiernych, są organizowane lokalnie pod kierownictwem prezbitera wyznaczonego przez biskupa. Stwierdza to wyraźnie *Konstytucja o liturgii świętej*: „Ponieważ biskup w swoim kościele nie może osobiście zawsze i wszędzie przewodniczyć całej owczarni, musi otworzyć grupy wiernych [*coetus fidelium*], wśród których najważniejszymi są lokalnie zorganizowane parafie pod przewodnictwem pasterzy zastępujących biskupa” (42; por. KK 26, 28). Przytoczony tekst wskazuje na rozróżnienie między grupami wiernych (*coetus fidelium*) a parafiami (*paroeciae*). Parafia bowiem nie jest jedyną formą obecności duchowej ludu chrześcijańskiego w świecie współczesnym⁸. Według H. Wieh pojęcie *coetus fidelium* jest w tekście soborowym używane jako pojęcie nadrzędne w stosunku do pojęcia parafia, co wskazuje na możliwość istnienia innych nieparafialnych wspólnot⁹. Termin *coetus fidelium* w *Konstytucji o liturgii świętej* nie został bliżej opisany. Także inne teksty tej *Konstytucji*, w których pojęcie to występuje, nie wyjaśniają go¹⁰. Termin ten jest stosowany albo w przypadku konkretnego zgromadzenia, np. *coetus episcoporum* — zgromadzenia biskupów poszczególnych obszarów¹¹, albo dla ogólnego określenia wspólnoty wierzących i dlatego nie podaje się bliższej charakterystyki tych społeczności¹². H. Wieh przyjmuje, że *coetus fidelium* to wspólnota wierzących opisana w określonych kategoriach

⁶ *La parrocchia mistero di Cristo e della Chiesa*. Napoli 1969 s. 178.

⁷ *Parafia a wspólnota*. „Communio” 2:1982 nr 3 s. 99.

⁸ *L'Allocution que Paul VI a prononcée le dimanche 7 septembre a Castel Gandolfo avant la recitation de l'Angelus*. „La Documentation Catholique” 51:1969 nr 1549 s. 907.

⁹ *Konzil und Gemeinde. Eine systematisch-theologische Untersuchung zum Gemeindeverständnis des Zweiten Vatikanischen Konzils in pastoraler Absicht*. Frankfurt am Main 1979 s. 155; por. T. Maertens, C. Vagaggini. *La Costituzione de Vatican II sur la liturgie*. Bruges 1964 s. 20; E. J. Lenegeling. *Die Konstitution des Zweiten Vatikanischen Konzils über die heilige Liturgie*. Münster 1964 s. 98.

¹⁰ KL 22, 33, 38, 40, 101, 114, 128.

¹¹ KL 22, 128.

¹² Wieh, jw. s. 155.

teologicznych, natomiast parafia jest — zgodnie z KL — formą tej wspólnoty, określoną prawnie, a także przestrzennie¹³.

Wypowiedzi o parafii w *Konstytucji o liturgii świętej* (42) rozumie się pełniej w zestawieniu z wypowiedziami nieco później ogłoszonej *Konstytucji dogmatycznej o Kościele*: „Ten Kościół Chrystusowy jest prawdziwie obecny we wszystkich prawowitych miejscowych zrzeszeniach wiernych [*fidelium congregationibus localibus*], które trwając przy swoich pasterzach same również są nazwane Kościołami [...]” (26; zob. KK 28)¹⁴. Wypowiedź ta opiera się na przekonaniu, że parafie uobecniają Kościół. W parafii bowiem objawia się jego tajemnica i istota. Dokumenty soborowe podkreślają przede wszystkim to, że we wspólnym obchodzeniu liturgii, zwłaszcza niedzielnej, parafia staje się prawdziwie wspólnotą. Każdy obchód liturgiczny, jako dzieło Chrystusa i Jego Ciała, którym jest Kościół, jest czynnością w najwyższym stopniu świętą i żadna inna czynność nie dorównuje jej skuteczności z tego samego tytułu i w tym samym stopniu (KL 7). Należy dążyć do tego, aby poczucie wspólnoty parafialnej było żywe podczas liturgii, zwłaszcza przy wspólnym sprawowaniu niedzielnej Eucharystii (KL 42).

Parafia pozostaje miejscem najbardziej stosownym do gromadzenia się ludu Bożego¹⁵. Jest ona „[...] stołem chleba eucharystycznego [...] świątynią modlitwy wspólnej”¹⁶. Przez liturgię uobecnia się Kościół widzialny¹⁷. Ma ona być dla każdego jej członka miejscem modlitwy, przyjaźni i pomocy wzajemnej¹⁸. Parafia jako żywa komórka Kościoła daje także świadectwo misyjności Kościoła¹⁹.

Synteza dotychczasowych wypowiedzi Soboru Watykańskiego II i papieża określających parafię zawarta jest w nowym *Kodeksie Prawa Kanonicznego*²⁰.

¹³ Tamże s. 155-156.

¹⁴ Narzuca się tu paralelizm między trzema tekstami soborowymi. KL 42: „Episcopus [...] necessario constituere debet fidelium coetus [...] nam quodammodo repraesentant Ecclesiam visibilem per orbem terrarum constitutam”; KK 28: „In singulis localibus fidelium congregationibus [...] Episcopum [...] quodammodo praesentem reddunt [...] Ecclesiam universalem in suo loco visibilem faciunt [...]”; KK 26: „Haec Christi Ecclesia vere adest in omnibus, legitimis fidelium congregationibus localibus, quae, pastoribus suis adhaerentes [...]”

¹⁵ *Przemówienie Pawła VI do biskupów z północnej Francji przybyłych „ad limina” z 28. III. 1977.* „La Documentation Catholique” 59:1977 nr 1718 s. 354.

¹⁶ *L'Allocution que Paul VI a prononcée le dimanche 7 septembre a Castel Gandolfo avant la recitation de l'Angelus s. 907.*

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Por. *Lettre pontificale à la paroisse universitaire.* „La Documentation Catholique” 49:1967 nr 1499 s. 809.

¹⁹ List pasterski na W. Post kard. Feltn. *Quelques aspects de l'Eglise dans le ligne du Concile.* „La Documentation Catholique” 47:1965 nr 1446 s. 734.

²⁰ „Paroecia est certa communitas cristifidelium in Ecclesia particulari stabiliter constituta, cuius cura pastoralis, sub auctoritate Episcopi diocesani, committitur parochi, qua proprio eiusdem pastori” (*Codex iuris canonici.* Auctoritate Joannis Pauli PP II promulgatus. Libreria Editrice Vaticana 1983 can. 515 § 1).

Zawarte tam określenie parafii podkreśla jej wspólnotowy charakter, miejsce w Kościele partykularnym i realizowane w niej duszpasterstwo pod kierownictwem mianowanego przez biskupa proboszcza.

Bezpośrednich wypowiedzi o parafii, jako wspólnotcie kultu, jest bardzo mało. Należy jednak wypowiedzi soborowe o Kościele i jego liturgii odnieść do parafii. Tylko wtedy odnowa liturgii i ożywienie kultu Kościoła przyniosą owoce w parafiach i innych wspólnotach eklezjalnych. Parafie są odpowiednim miejscem, gdzie czynny udział wierzących w sprawowaniu liturgii może być osiągnięty w bezpośredni sposób²¹.

Sprawowanie liturgii w kościele parafialnym ukazuje zgromadzonych parafian nie tylko jako wspólnotę słowa Bożego, ale także jako wspólnotę kultu, modlącą się i sprawującą Eucharystię oraz udzielającą sakramentów i sakramentaliów. Jednocześnie wspólnota parafialna, na podstawie tego samego powołania wszystkich jej członków, przez chrzest powinna stanowić wspólnotę braterską. W niej sprawuje się święte tajemnice Pana²². Wspólnotcie parafialnej — jak zauważa Maas-Ewerd — powierzona jest służba, oddawanie chwały Bogu i służba ludziom. Z tego musi wyrastać świadomość wspólnoty kultu, która jest podstawą życia parafii, określająca życie liturgiczne i działalność pozaliturgiczną jako zasadę kształtowania się wspólnoty parafialnej²³.

II. MIEJSCE ZGROMADZEŃ LITURGICZNYCH

Parafia jest miejscem głoszenia chwały Bożej i uświęcenia człowieka. Jeżeli przekazywanie łaski zbawienia jest posłannictwem Kościoła, to z tego wynika, że podstawowym zadaniem parafii jest pośredniczenie w udzielaniu środków zbawienia wszystkim ludziom. Przez parafie Kościół może najpełniej rozwijać swoją działalność. W żaden inny sposób Kościół nie staje się tak wyraźnie wydarzeniem zbawczym dla ludzi i nie jest tak bliski wszystkim etapom egzystencji ludzkiej, od urodzenia do śmierci, jak w działalności parafii. We wspólnotcie parafialnej dokonuje się pierwszy kontakt wiernych z Chrystusem, w niej doskonali się życie wiary i łaski oraz przyjmuje się inne dary uświęcenia, tutaj rozwija się tajemnicze działanie między Bogiem i ludźmi za pomocą znaków widzialnych, modlitwy i śpiewu. Parafia jest miejscem udzielania wszystkich łask uświęcenia, tak indywidualnych jak i społecznych, ośrodkiem promieniowania życia chrześcijańskiego na poszczególne osoby, na rodziny i na instytucje znajdujące się na jej terytorium²⁴.

²¹ Por. J. Wagner. *Was will die Liturgiekommision? Der Auftrag des Konzils*. W: *Gottesdienst nach dem Konzil. Vorträge, Homilien und Podiumsgespräche des dritten deutschen liturgischen Kongresses im Mainz*. Red. A. Hänggi. Mainz 1964 s. 33 n.

²² Maas-Ewerd, jw. s. 362-363.

²³ Tamże s. 326-327.

²⁴ Mazzoleni, jw. s. 179-181.

Kościół parafialny jest zwyczajnym miejscem gromadzenia wiernych. Tutaj Bóg ofiarowuje swoje dary i uobecnia się, uświęcając wiernych. Tutaj wierni przez wiarę i miłość wyrażają swoją przynależność do Niego przez Chrystusa. Gdy społeczność parafialna gromadzi się w kościele, wówczas dokonuje się tajemnicze spotkanie osłonięte znakami sakramentalnymi. Bóg zstępuje do człowieka i przez Chrystusa uświęca go, wierny zwraca się do Boga i okazuje Jemu uwielbienie synowskie w wewnętrznej jedności, miłości i łasce²⁵.

Życie parafii realizuje się w różnorodności zgromadzeń i spotkań, z których zgromadzenie liturgiczne ma szczególną rangę²⁶. Nie może ono być traktowane jako jedyne spotkanie parafialne, choć pozostaje zawsze — jedynym w swoim rodzaju — zgromadzeniem. Nie mogą parafialnych zgromadzeń liturgicznych zastąpić inne sposoby gromadzenia się dla przepowiadania wiary lub jej urzeczywistniania, jak np. kręgi biblijne, kursy przedmażeńskie, spotkania parafialnej rady duszpasterskiej, kręgi dyskusyjne, rozmowy duszpasterskie z rodzicami z racji chrztu ich dziecka²⁷. Liturgiczne spotkania nie mogą ograniczyć się do osiągania tylko tych celów, które mają na uwadze inne rodzaje spotkań w parafii.

Można odnotować dzisiaj tendencję do poszerzania spotkań liturgicznych o elementy typowe dla innych zgromadzeń. W ten sposób została poszerzona struktura zgromadzenia eucharystycznego o element informacyjno-katechizacyjny. Dokonuje się to czasem z taką przesadą, że krytycy stawiają pytanie, czy liturgia jest rzeczywiście uwielbieniem Boga i uświęceniem człowieka czy też raczej zebraniem kształcącym²⁸. Tego rodzaju eksperymenty obciążone są nieraz niedociągnięciami przysłaniającymi liturgiczny charakter zgromadzenia. Jednostronność tę można przezwyciężyć, tworząc właściwe proporcje między poszczególnymi rodzajami zgromadzeń²⁹. Nie można jednak zaprzeczyć, że wiele osób nie odnajduje nadal w zgromadzeniach liturgicznych czytelnym form wspólnotowych oraz odpowiedzi na swoje problemy życiowe.

III. URZECZYWISTNIANIE SIĘ KOŚCIOŁA W LITURGII PARAFIALNEJ

Liturgia parafialna sprawowana jest w łączności z całym Kościołem i w poczuciu odpowiedzialności za cały Kościół³⁰. Jest ona w istocie działalnością

²⁵ Tamże s. 181.

²⁶ A. Mazzoleni. *Le strutture comunitarie della nuova parrocchia*. Roma 1973 s. 132.

²⁷ H. Hucke, H. Rennings. *Die gottesdienstlichen Versammlungen der Gemeinde*. Mainz 1973 s. 45-46.

²⁸ Tamże; por. B. Nadolski. *Urzeczywistnienie Kościoła w liturgii*. Poznań 1981 s. 110-113.

²⁹ Mazzoleni. *Le strutture comunitarie* s. 121-127; Hucke, Rennings. *Die gottesdienstlichen Versammlungen* s. 46.

³⁰ Mazzoleni. *La parrocchia* s. 180-185; Nadolski, jw. s. 111-113.

Chrystusa-Kapłana i Jego Ciała, którym jest Kościół. Stwierdzenie to zawiera fundamentalną prawdę o nierozzerwalnym związku Kościoła i liturgii. Ukazuje się tu wzajemny wpływ i oddziaływanie. Nie ma Kościoła bez liturgii, i odwrotnie. Czym jest Kościół, poznajemy z liturgii, z kolei, czym jest i czym być powinna liturgia, poznajemy najpełniej analizując misterium Kościoła³¹. Kościół urzeczywistnia się przede wszystkim przez liturgię i w liturgii³², a sposób rozumienia istoty i znaczenia liturgii dla życia Kościoła jest w każdej epoce zależny od panującej koncepcji Kościoła³³.

Liturgia jest znakiem, w którym Kościół wyraża siebie³⁴. Jest ona miejscem, w którym dokonuje się przedziwna wymiana między Bogiem a ludźmi. Każda celebrowana liturgia jest dziełem Chrystusa-Kapłana i Kościoła. Czynności liturgiczne nie są czynnościami prywatnymi, ale są kultem Kościoła, będącego „sakramentem jedności”, dlatego należą one do całego Kościoła (KL 26)³⁵, odbywają się w parafialnych wspólnotach zorganizowanych i zróżnicowanych lokalnie. Cała parafia powinna być objęta troską Kościoła, aby uczynić z niej dom modlitwy i znak braterskiej jedności. Należy budzić świadomość wspólnoty z Kościołem — parafia bowiem jest komórką żywego organizmu — a następnie włączyć ją w tę powszechną wspólnotę ludu Bożego³⁶. W liturgii parafialnej Kościół jest w pełni i trwale obecny; ale jednocześnie wychodzi on poza parafię. W obszarze tego napięcia (między liturgią parafialną a liturgią Kościoła) znajduje się „miejsce” parafii, widziane od strony liturgicznej³⁷.

Lud Boży, zjednoczony przez słowo Boże (DK 4), najlepiej ukazuje siebie, gdy jako Kościół gromadzi się dla sprawowania kultu. „Kościół ujawnia się przede wszystkim w pełnym i czynnym uczestnictwie całego świętego Ludu Bożego w tych samych obchodach liturgicznych, głównie w tej samej Eucharystii, w jednej modlitwie, przy jednym ołtarzu pod przewodnictwem biskupa, otoczonego kapłanami i sługami ołtarza” (KL 41). Liturgia bowiem „[...] w najwyższym stopniu przyczynia się do tego, aby wierni życiem swoim wyrażali oraz ujawniali innym misterium Chrystusa i rzeczywistą naturę Kościoła” (KL 2). Kościół jest więc nie tylko zewnętrzną organizacją i widzialnym zrzeszeniem,

³¹ M. Löhner. *Die Feier des Mysteries der Kirche. Kulturtheologie und Liturgie der Kirche*. W: *Handbuch der Pastoraltheologie*. Hrsg. F. Arnold, K. Rahner (u. a.). 2. Aufl. Bd. 1. Freiburg—Basel—Wien 1970 s. 332-334; Nadolski, jw. s. 7, 15.

³² W. Schenk. *Urzeczywistnianie się Kościoła w liturgii*. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” (skrót: RBL) 34:1981 nr 1 s. 6-13.

³³ F. Blachnicki. *Urzeczywistnianie się Kościoła w liturgii*. „Collectanea Theologica” 37:1967 z. 1 s. 26-27.

³⁴ H. Volk. *Gottesdienst als Selbstdarstellung der Kirche*. W: *Adunare. Pastorale Aufsätze*. Leipzig 1968 s. 158.

³⁵ Nadolski, jw. s. 10-13.

³⁶ W. Świerzawski. *Mysterium Kościoła. Chrystus obecny w liturgii i życiu chrześcijanina*. Kraków 1975 s. 162.

³⁷ Maas-Ewerd, jw. s. 326.

ale „duchową wspólnotą wiary, nadziei i miłości” (KK 8). Stąd — zdaniem J. Lécouyera — „Kościół istnieje tylko w tej mierze, w jakiej jego członkowie wezwani są do uczestnictwa w zgromadzeniu i pozostają z nim odpowiednio złączeni”³⁸. Można więc powiedzieć, że Kościół jest obecny wszędzie tam, gdzie odpowiadając na wezwanie Boże, lud Boży gromadzi się dla sprawowania kultu Bożego³⁹. Człowiek jest bowiem wezwany do udzielenia takiej odpowiedzi na drodze sprawowania kultu Bożego, do uwielbienia Boga obecnego w liturgii (KL 7). Wówczas dopiero rodzi się wspólnota Boga z człowiekiem. W czynnościach liturgicznych Bóg udziela się ludziom w swoim Synu Wcielonym oraz odbiera uwielbienie i chwałę. Dlatego liturgia, jako źródło nadprzyrodzonych darów, staje się — jak już wspomnieliśmy — szczytem działalności urzeczywistniającego się w parafii Kościoła. Liturgia jako ewangelizacja (EN 28 i 47) jest miejscem i narzędziem uświęcenia ludzi, spotkaniem Boga z człowiekiem⁴⁰. Adhortacja *Evangelii nuntiandi* stwierdza, że „pełnia ewangelizacji oprócz przepowiadania polega na budowaniu Kościoła, który nie istnieje bez tego ducha, jakim jest życie sakramentalne, w boskiej Eucharystii osiągające swój szczyt” (28). Uczestniczący w liturgii muszą być jednak świadomi swego wezwania i obecności (KL 48). Słowo związane z sakramentami prowadzi do pogłębienia osobowego aktu wiary i miłości chrześcijańskiej, przez co dokonuje jednoczenia wyznawców Chrystusa. Dialogowy charakter zgromadzenia liturgicznego wymaga od jego uczestników aktywnego udziału w jej przeżywaniu. Stąd dokumenty soborowe wzywają do właściwego wychowania liturgicznego wiernych⁴¹. Odpowiadające naturze Kościoła apostołstwo musi wiązać się z liturgią i przez nią działać na świat⁴². Formacja liturgiczna wiernych może dokonywać się w różny sposób: przez katechezę liturgiczną, komentarze i inne formy, „[...] aby chrześcijanie podczas tego misterium wiary nie byli obecni jak obcy i milczący widzowie” (KL 48). W duszpasterstwie liturgicznym należy odpowiedzieć na potrzebę formacji liturgicznej duszpasterza oraz wychowanie wiodącej grupy liturgicznej w parafii, do której wejdą członkowie komisji liturgicznej Parafialnej Rady Duszpasterskiej, chór kościelny, komentatorzy, lektorzy, schola, ministranci itd., a także zbliżenie wiernych do liturgii przez odpowiednią ich formację. Ważnym elementem duszpasterstwa liturgicznego,

³⁸ J. Lécouyer. *Zgromadzenie liturgiczne: jego fundamenty biblijne i patrystyczne*. „Concilium” 1-10:1965-66 s. 130.

³⁹ L. Balter. *Wspólnototwórcza rola liturgii*. W: *Człowiek we wspólnocie Kościoła*. Warszawa 1979 s. 252.

⁴⁰ J. M. Szymusiak. *Zgromadzenie Eucharystyczne wyrazem misterium Kościoła*. W: *Kościół w świetle Soboru*. Red. H. Bogacki. Poznań 1968 s. 98.

⁴¹ Zob. KL 11, 14, 19, 21, 27, 30, 41, 48, 50, 55; DA 4.

⁴² F. Woronowski. *Teologia duszpasterstwa liturgicznego*. Łomża 1977 s. 16; R. Zielaśko. *Parafialne zgromadzenie liturgiczne*. „Homo Dei” 36:1967 z. 1 s. 33-38; tenże. *Parafia jako Zgromadzenie Eucharystyczne*. „Studia Theologica Varsaviensia” 6:1968 z. 2 s. 75-105.

a jednocześnie jego środkiem jest należyte przygotowanie samej liturgii⁴³. Aktywny udział w liturgii polega jednak nie tylko na prawidłowym wykonywaniu mechanicznych czynności i gestów, ale na aktualizacji postaw duchowych podczas sprawowania liturgii (KL 10)⁴⁴. Pełne uczestnictwo w liturgii parafialnej zakłada pogłębioną wiarę i — ze względu na jej podstawy biblijne — znajomość Pisma św.

We wspólnym obchodzeniu liturgii niedzielnej parafia staje się wspólnotą⁴⁵ nie tylko słowa Bożego, ale także kultu. Ukazuje się ona najwyraźniej w celebracji niedzielnej Eucharystii, sprawowaniu sakramentów i sakramentaliów, modlitwie i oddawaniu chwały Bogu. Jak zauważa Maas-Ewerd, więź w parafii nawiązuje się nie tylko przy sprawowaniu Eucharystii i słuchaniu słowa Bożego, ale także przez diakonię, ofiarność jednych dla drugich. Uczestnicy mszy św. na wezwanie „Pokój Pański niech zawsze będzie z wami” podają sobie ręce albo robią ukłon w stronę innych uczestników. Jest to akt braterskiego przyjęcia siebie nawzajem. Wszyscy, którzy przyjęli ten sam chrzest i jedzą z tego samego stołu, stają się braćmi.

IV. PARAFIA A LITURGICZNE ŻYCIE DIECEZJI

Dokumenty soborowe podkreślają, że między parafią a biskupem i diecezją zachodzi ścisły związek, ponieważ parafia jest częścią diecezji⁴⁶. O życiu liturgicznym parafii można mówić tylko w kontekście życia liturgicznego diecezji, w którego punkcie środkowym znajduje się biskup⁴⁷. Dokumenty soborowe podkreślają, że życie liturgiczne parafii ma być odnawiane i pogłębiane przede wszystkim w ścisłym związku z biskupem (por. DB 15; KL 13; 22, 41, 42; KK 26). Jak stwierdza *Konstytucja o liturgii* „biskupa należy uważać za arcykapłana swojej owczarni. Od niego bowiem w pewien sposób pochodzi i zależy życie chrześcijańskie jego wiernych” (KL 41). Stanowisko biskupa, jako pierwszego kapłana swojej diecezji, jest ściśle związane z życiem liturgicznym w diecezji i parafii. Wokół biskupa skupione jest życie liturgiczne, on jest jednocześnie ręką i widomym znakiem jedności powierzonego mu ludu Bożego

⁴³ M. Pisarzak. *Przygotowanie Eucharystii niedzielnej. Aspekt teologiczno-pastoralny*. RBL 34:1981 nr 1 s. 25-34.

⁴⁴ Zielasko, jw. s. 33-34.

⁴⁵ J. Kupka. *Dzień Pański w parafii*. „Communio” 2:1982 nr 3 s. 74-78; Maas-Ewerd. *Die Eucharistiefeier am Sonntag als Ausdruck der Communio*. „Lebendige Seelsorge” 31:1980 s. 111; Bonicelli, jw. s. 99-104.

⁴⁶ R. Kamiński. *Parafia w diecezji i Kościele powszechnym*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 30:1983 z. 6.

⁴⁷ I. Meija. *De vita liturgica in diocesi et in paroecia fovenda*. W: *Constitutio de Sacra Liturgia con Commentario*. Roma 1964 s. 103-106; P. Jounel. *Developpement de la vie liturgique dans le diocèse et la paroisse*. „La Maison-Dieu. Revue de pastorale liturgique” 77:1974 s. 107-109.

go. Kościół staje się szczególnie widoczny, gdy lud Boży bierze czynny udział w sprawowaniu obrzędów liturgicznych, zwłaszcza Eucharystii, pod przewodnictwem biskupa w obecności prezbiterów diecezjalnych (zob. KL 41).

W dokumentach soborowych biskup przedstawiony jest jako pasterz i sługa swojego Kościoła. On naucza, uświęca i prowadzi powierzony mu lud⁴⁸. Życie liturgiczne diecezji nie ogranicza się tylko do kościoła katedralnego ani do czynności liturgicznych, w których uczestniczy biskup osobiście. Także czynności liturgiczne sprawowane w kościołach parafialnych składają się na życie liturgiczne diecezji. Liturgia parafialna jest częścią życia liturgicznego diecezji i pozostaje z nią w łączności. Istota liturgii nie pozwala na odrębne rozpatrywanie parafii, ale wskazuje na biskupa, który umożliwi życie liturgiczne miejscowej wspólnoty parafialnej przez ustanowienie tam własnego proboszcza. Biskup jest arcykapłanem swojej owczarni i jego kierownictwo diecezją umożliwia to życie liturgiczne⁴⁹.

Kapłana przewodzącego czynnościom liturgicznym traktuje się jako przedstawiciela biskupa⁵⁰. Liturgia parafialna jest sprawowana z mocy władzy biskupa. Biskup występuje w niej zazwyczaj w swoim reprezentancie. W *Konstytucji dogmatycznej o Kościele* mówi się, że prezbiterzy przedstawiają biskupa i *sub auctoritate episcopi* uświęcają swe parafie i kierują nimi (28). Także *Konstytucja o liturgii* ukazuje teologiczny związek biskupa z jego prezbiterami i wiernymi⁵¹. Na określenie tej relacji używa się terminu *vices*, tzn. zastępować biskupa, co jeszcze silniej podkreśla zależność prezbiterów od ich biskupa (KL 42).

Sprawowanie liturgii w parafii terytorialnej, otwartej na diecezję, a jednocześnie na podgrupy parafialne, może mieć dużą siłę integrującą. Liturgia parafialna jest liturgią biskupiego Kościoła lokalnego. Przez biskupa, który pozostaje w łączności z innymi biskupami i Kościołem powszechnym, staje się ona także sprawowaniem liturgii całego Kościoła.

V. ZGROMADZENIE EUCHARYSTYCZNE A PRZYNALEŻNOŚĆ DO WSPÓLNOTY

Członkowie ludu Bożego, biorący udział w liturgii parafialnej, spełniają warunki do powstania wspólnoty: zespala ich bowiem jedność wiary i dążenie do zbawienia. Zanurzeni są oni w tajemnicy paschalnej Chrystusa (zob. Rz 6, 3 n.) i jako lud Boży uczestniczą w Jego kapłaństwie. Ponadto aktualizują oni

⁴⁸ Por. K. Rahner. *Pastoraltheologische Bemerkungen über den Episkopat in der Lehre des II Vatikanischen Konzils*. „Concilium” 1:1965 s. 173; Y. Daniel. *Der Bischof als Seelsorger seiner Diözese*. „Lebendige Seelsorge” 16:1965 s. 137-141.

⁴⁹ Zob. KL 41; Maas-Ewerd. *Liturgie* s. 332-333.

⁵⁰ KL 42; DK 5; Por. J. Pascher. *Bischof und Presbiterium*. „Concilium” 1:1965 s. 85.

⁵¹ C. Vagaggini. *Der Bischof und die Liturgie*. „Concilium” 1:1965 s. 72-95; Pascher, jw. s. 83-85.

swoim życiem wspólną tradycję chrześcijańską. Wierni gromadzący się na liturgii eucharystycznej tworzą wspólnotę, która narasta dzięki liturgii przez nich sprawowanej. Skoro liturgia buduje Kościół, a ten jest wspólnotą ludu Bożego, zespolonego wiarą, nadzieją i miłością, to liturgia przyczynia się w sposób wyjątkowy, sobie tylko właściwy, do pogłębienia życia wspólnotowego parafii⁵². W ten sposób liturgia z jednej strony domaga się wspólnoty, a z drugiej strony umacnia i pogłębia jej więzy. Przez różne działania liturgia przygotowuje jej uczestników do pełnego udziału w kulcie. Skutkiem sprawowania Uczty Pańskiej powinno być jednak nie tylko budowanie wspólnoty parafialnej, ale także otwarcie się tej wspólnoty na otaczający świat⁵³. Chodzi tu przede wszystkim o otwartość misyjną i charytatywną. Sakramenty, a zwłaszcza Eucharystia, dynamizują zdolności ewangelizacyjne parafii. W *Evangelii nuntiandi* stwierdza się, że „[...] ewangelizacja nie będzie pełna bez brania pod uwagę wzajemnego odniesienia, jakie ustawicznie zachodzi między Ewangelią a konkretnym, osobistym i społecznym życiem człowieka” (EN 29).

Sakramenty, szczególnie Eucharystia, budują Kościół i jednocześnie go objawiają. W sprawowaniu Eucharystii objawia się Kościół jako wspólnota uczniów Pana ze wszystkich zawodów, stanów, warstw, jako jedna rodzina, wybrany lud Boży i wspólnota dzieci Bożych. W imię Chrystusa stają oni przed swoim Ojcem jako *paroikia* w pierwotnym tego słowa znaczeniu⁵⁴. W sprawowanej liturgii eucharystycznej, która jest ośrodkiem i rdzeniem życia Kościoła, głoszona jest ciągle tajemnica samego Kościoła⁵⁵. Powinna ona stać się punktem centralnym całego duszpasterstwa Kościoła, także diecezji i parafii. Nie oznacza to jednak, że pasterska działalność Kościoła powinna ograniczyć się tylko do sprawowania liturgii. Kościół ma się troszczyć o całość życia chrześcijańskiego, które znajduje swoje ukoronowanie i szczyt w liturgii (zob. KL 12)⁵⁶.

Niedziela z liturgią eucharystyczną stanowi szczyt i centrum całego tygodnia w życiu parafii i poszczególnego chrześcijanina, podobnie jak misterium paschalne jest szczytem i centrum roku liturgicznego dla Kościoła (zob. KL 102). Chrześcijańska niedziela jest dniem, który życie całego tygodnia wypełnia

⁵² Balter, jw. s. 261-262.

⁵³ S. Grabska. *Wspólnota Eucharystyczna — wspólnota ludzka*. W: *Materiały z kursów homiletyczno-katechetyczno-liturgicznych 1972-1974*. Warszawa 1979 s. 381.

⁵⁴ F. Klostermann. *Prinzip Gemeinde. Gemeinde als Prinzip des kirchlichen Lebens und der Pastoraltheologie als Theologie dieses Lebens*. Wien 1965 s. 31-33; F. X. Arnold. *Zur Theologie der Pfarrei*. W: *Glaubensverkündigung und Glaubensgemeinschaft*. Red. F. X. Arnold. Düsseldorf 1955 s. 74-105; W. Weskam. *Tätige Teilnahme am Gottesdienst als wesentliche Funktion im Werden und Leben der Gemeinde*. „Liturgisches Jahrbuch” 3:1953 s. 1953; Maas-Ewerd. *Liturgie* s. 326.

⁵⁵ Por. H. Volk. *Gottesdienst als Selbstdarstellung der Kirche*. „Liturgisches Jahrbuch” 16:1966 s. 74-90.

⁵⁶ Kupka, jw. s. 74.

wymiarem transcendentnym i orientuje chrześcijan na cel ostateczny⁵⁷. W niedzielnym zgromadzeniu ludu Bożego wokół ołtarza parafia ukazuje się jako wspólnota. Tam znajduje ona widzialny wyraz jako kapłański lud wszystkich ochrzczonych. Kobiety i mężczyźni, dzieci i młodzież, robotnicy i chłopi, ludzie z różnym wykształceniem spotykają się razem na niedzielnej liturgii parafialnej, tworząc jedność przechodzącą ponad wszystkimi różnicami społecznymi i demograficznymi⁵⁸. W eucharystycznym spotkaniu parafialnym dokonuje się wspólne działanie wielu zróżnicowanych podmiotów⁵⁹. To współdziałanie nie jest tylko odpowiedzią na jakąś modę, ale jest widocznym znakiem uczestnictwa i wspólnoty. W spotkaniu dla sprawowania świętych czynności, we wspólnym słuchaniu słowa Bożego, wspólnym oddawaniu czci i dziękczynieniu, w śpiewie i modlitwie, w uczestnictwie w Ofierze Chrystusa rozwija się w parafii, za każdym razem na nowo, Kościół i buduje jedność i więź jej uczestników⁶⁰.

Niedziela i Eucharystia w szczególny sposób należą do siebie⁶¹. Eucharystia jest wyjątkowym działaniem wspólnototwórczym. W spotkaniu eucharystycznym parafia staje się wciąż na nowo tym, czym jest. Niedzielne zgromadzenie eucharystyczne jest szczególnym czasem wspólnoty parafialnej⁶².

Tymczasem, jak twierdzą niektórzy autorzy, obserwujemy dziś kryzys tak w zrozumieniu, że niedziela i Eucharystia należą do siebie, jak też w traktowaniu niedzielnego uczestnictwa we mszy św. Wielu parafian traktuje niedzielą mszę św. tylko jako obowiązek albo jako dowód osobistej pobożności czy tygodniową godzinę skupienia i medytacji⁶³. Czy spadek liczby wiernych systematycznie uczestniczących w niedzielnej liturgii nie świadczy o tym, że dla wielu chrześcijan niedziela straciła znaczenie, centralne miejsce w życiu i wierze wielu parafian?

W kontekście tego, co powiedziano, niedzielna liturgia eucharystyczna ukazuje się jako poważne zadanie dla całego duszpasterstwa⁶⁴ oraz ciągłe wezwanie do refleksji i większej troski o sprawowaną liturgię niedzielą⁶⁵. Szczególnie odnosi się to do parafii. Podkreśla się potrzebę starannego przygotowa-

⁵⁷ G. Orsini. *Aspetto sociale, socio-culturale e finalistico del giorno del Signore*. Torino 1977 s. 46-47.

⁵⁸ H. Zuberbier. *Rozmaite dziedziny działalności apostolskiej*. „Ateneum Kapłańskie” (skrót: AK) 60:1968 t. 71 z. 5 (358) s. 301-302.

⁵⁹ To współdziałanie powinno mieć zawsze na uwadze to, co zaleca *Konstytucja o liturgii*: „W odprawianiu liturgicznym każdy spełniający swe funkcje [...] powinien czynić tylko to i wszystko to, co należy do niego z natury rzeczy i na mocy przepisów liturgicznych” (KL 28).

⁶⁰ Maas-Ewerd. *Liturgia* s. 324-325.

⁶¹ D. Zimoń. *Eucharystia w kontekście duszpasterskim niedzieli*. RBL 34:1981 nr 1 s. 18.

⁶² H. Fischer, N. Greinacher, F. Klostermann. *Die Gemeinde*. Mainz 1970 s. 60.

⁶³ Tamże s. 61-62.

⁶⁴ J. H. Jungmann. *Messe im Gottesvolk*. Freiburg—Basel—Wien 1970 s. 115-119.

⁶⁵ Kupka, jw. s. 75.

nia niedzielnej Eucharystii⁶⁶. Ważną rzeczą jest, aby wiernym stworzyć optymalne warunki zewnętrzne do brania udziału w niedzielnej mszy św.⁶⁷ i aby przez to uczestnictwo wzrastała więź i jedność wspólnoty parafialnej. Dlatego *Konstytucja o liturgii* usilnie zachęca duszpasterzy, aby w katechezie gorliwie uczyli wiernych uczestniczenia w całej mszy św. (56). *Instrukcja o kulcie Tajemnicy Eucharystycznej*⁶⁸ podaje kilka praktycznych wskazówek odnośnie do odprawiania mszy niedzielnej w parafiach. Dla podkreślenia jej wspólnotowego i radosnego charakteru zaleca się dawanie pierwszeństwa mszom śpiewanym (nr 26). Z drugiej strony *Instrukcja* podkreśla, że nie należy bez potrzeby mnożyć liczby mszy św. w parafii. Wspomniana *Instrukcja* zaleca, aby w miarę możliwości msze św. dla oddzielnych grup nie odbywały się w niedziele i święta, ale raczej w dni powszednie. Chodzi tu bowiem o rozwijanie jedności i więzi wspólnotowej w parafii (nr 28). Patrząc od strony umacniania więzi w parafii, należy stwierdzić, że wprowadzenie dużej liczby mszy św. obniża możliwości budowania więzi między parafianami i budzenia poczucia przynależności do własnej parafii. Ponadto ludzie, kierując się wygodnictwem, nie uczęszczają regularnie na msze św. we własnej parafii. Z tego punktu widzenia rozkład parafialnych mszy św. w niedzielę wymaga przemyślenia, i to nie tylko w parafiach miejskich, ale także wiejskich⁶⁹. W sytuacji parafii wiejskich chodzi o to, czy rozkład nabożeństw parafialnych, wyrosły z chłopskiego rytmu życia, jest jeszcze nadal odpowiedni. Przecież jest już wiele parafii wiejskich, gdzie większość jej członków pracuje i utrzymuje się z zawodów pozarolniczych. W takiej sytuacji dostosowanie rozkładu mszy św. w niedzielę do wymogów zawodowych i przestrzennych parafian jest koniecznością duszpasterską. Chodzi przecież o jak największy udział w niedzielnym zgromadzeniu eucharystycznym oraz o to, aby uczestnictwo to przyczyniało się jak najskuteczniej do budowania więzi parafialnej. Decydującą rolę odgrywa tu religijna postawa człowieka oraz traktowanie niedzieli jako dnia świątecznego w całokształcie życia społecznego. Przyczyn zmniejszającej się liczby wiernych uczestniczących, zobowiązanych do uczestniczenia we mszy św., trzeba doszukiwać się w zmienionych strukturach życia społecznego oraz w samym człowieku. Do przyczyn zniekształcających chrześcijański sens niedzieli należy zaliczyć niezdolność współczesnego człowieka do świętowania oraz fenomen czasu wolnego, zwłaszcza w formie sobotnio-niedzielnego weekendu⁷⁰. Ustawiczne zagrożenia wnoszą wciąż procesy sekularyzacji, industrializacji i urbanizacji. Anonimowość członków parafii, zwłaszcza w wielkim mieście, jest jedną z największych przeszkód do wyraźne-

⁶⁶ Pisarzak, jw. s. 25-34.

⁶⁷ Zimoń, jw. s. 21.

⁶⁸ „Wiadomości Diecezjalne” (Katowice) 35:1967 s. 151 n. Tł. z oryg. łac.: *Instructio de cultu Mysteriorum Eucharistici „Eucharisticum Mystrium”* 25. V. 1967. „Acta Apostolicae Sedis” 59:1967.

⁶⁹ Pisarzak, jw. s. 30-31.

⁷⁰ Kupka, jw. s. 55-63.

go ukazania wspólnotowego charakteru mszy św. w naszych polskich warunkach. Wiele można tu osiągnąć przez różne postęgi świeckich w parafii, które trzeba na nowo ożywić. Należy jednak w tym zakresie działać z dużym taktem. Mieszkaniec dużego miasta ceni swoją anonimowość i nie zawsze chce, aby z góry pozbawiono go tego, co odbiera nieraz jako „coś” dodatniego. Trzeba współczesnemu człowiekowi pozostawić wybór, czy porzuci on tę anonimowość i dystans czy będzie w tym trwał. Trzeba pomóc parafianom wyrwać się z anonimowości, a wówczas wspólnotowy wymiar parafii stanie się bardziej uchwytny i lepiej przeżywany w czasie niedzielnego zgromadzenia eucharystycznego. Duszpasterstwo powinno zmierzać do przekształcenia parafii we wspólnotę⁷¹. Wszystkie inicjatywy duszpasterskie będą kontynuacją budowania wspólnoty parafialnej rozpoczętego w nabożeństwach parafialnych.

Chrześcijański i zarazem parafialny sens niedzieli wymaga od nas refleksji nie tylko nad przeżywaniem i kształtowaniem form sprawowania niedzielnej mszy św., ale także nad sposobami przeżywania całego dnia świątecznego, aby ludzie wierzący odnaleźli w nim centrum swej wiary. Należy szukać takiego sposobu przeżywania niedzieli we wspólnocie parafialnej, aby świąteczność tego dnia ujawniła się nie tylko w czasie niedzielnej liturgii, ale w przeżyciu całego dnia. Przeżycie niedzieli jako dnia mającego centralne znaczenie w życiu chrześcijańskim zaczyna się na płaszczyźnie kontaktów międzyludzkich. Do sposobów świętowania niedzieli należy wymiana myśli, wspólna kontemplacja, rozmowa, w tym także na tematy religijne i parafialne, poświęcanie czasu dla innych, wspólny odpoczynek itd. Tylko wspólnotowy charakter niedzielnej liturgii nie wyizolowuje jej z całości życia, ale daje jej uprzywilejowane miejsce w nim⁷².

W wielkich parafiach miejskich z trudem dochodzi do utworzenia wspólnoty. Troska duszpasterza o pomoc wiernym w przewycięzeniu anonimowości nie przynosi pożądaných skutków. W wielkomiejskich warunkach konieczne jest tworzenie podstruktur parafialnych. W wielkim mieście człowiek doświadcza sprzeczności, osamotnienia, braku wzajemnej łączności itd. Parafia dlatego powinna stać się uprzywilejowanym miejscem wspólnoty i spotkania się ludzi z różnych środowisk, w jakich chrześcijanie realizują swoją wiarę i urzeczywistniają wspólnotę, poczynając od najmniejszych wspólnot aż po wielkie zrzeszenia⁷³. Ilość takich podstruktur parafialnych i zakres ich działania zależy od realnych potrzeb i możliwości parafii. Niebezpieczeństwem w takiej sytuacji mogłoby być jedynie powstanie sekciarskiego klimatu w grupach, przy jedno-

⁷¹ W tym celu mogą być podejmowane działania przed mszą św., w czasie jej trwania i po niej. Wymagają one odpowiedniego przygotowania służby liturgicznej i odpowiednich pomieszczeń mogących służyć dużej liczbie osób spotykających się po mszy św.

⁷² L. Bertsch. *Jede Woche Ostern Feier. Pastoraltheologische Erwägungen zu Sinn und Bedeutung christlicher Sonntagfeier*. „Lebendiges Zeugnis” 34:1979 s. 31-32.

⁷³ Bonicelli, jw. s. 102-103.

czesnym odrywaniu się poszczególnych grup od całości parafii, traktowanej jako niezdolnej do działania. Takiemu zagrożeniu można jednak dość łatwo zapobiec. Jeżeli w parafii istnieją podstruktury parafialne, to rzeczą duszpasterza będzie odpowiednie ich wykorzystanie i kierowanie nimi, aby stały się czynnikiem i narzędziem wzrostu nie tylko tych wspólnot, ale także poczucia przynależności do parafii. Duszpasterz powinien nie tylko cieszyć się powstawaniem takich grup, ale także umiejętnie nimi kierować, przetwarzając je stopniowo we wspólnoty eucharystyczne, które byłyby szkołą pełnego, świadomego i czynnego udziału w obrzędach liturgicznych (KL 14). Przy żywej wymianie kontaktów między poszczególnymi grupami uniknie się zagrożenia podziału parafian na wiele części. Tylko przez autentyczne przeżywanie liturgii w małej grupie członkowie danej wspólnoty mogą stać się zdolni do aktualizacji życia liturgicznego i wspólnotowego dużej parafii⁷⁴.

VI. SAKRAMENTY W BUDOWANIU PARAFIALNEJ WSPÓLNOTY KULTU

Wszystkie sakramenty mają wspólnototwórczy charakter⁷⁵. Względem budowania wspólnoty parafialnej powinien stanowić przy sprawowaniu sakramentów jeden z ważnych elementów. Nowsza teologia daje pewne wytyczne w tej mierze⁷⁶. Problem ten jest tym bardziej aktualny, że sakramenty w praktyce codziennej nadal przez wielu wiernych są uważane za indywidualny środek zbawczy, a ich udzielanie za proces zachodzący tylko pomiędzy szafarzem i przyjmującym sakrament. Wspólnotowy charakter sakramentów i czynny udział parafian przy ich udzielaniu jest w wielu przypadkach nadal niedoceniany. W tym zakresie praktyka duszpasterska ma jeszcze wiele do zrobienia. Należy przemyśleć, jakie zastosować środki działania, aby w życiu codziennym parafii wydobyć wymiar wspólnotowy sakramentów.

Sakrament chrztu włącza do społeczności ludu Bożego i tym samym konkretnej parafii. Dotychczasowa praktyka aspekt włączania do wspólnoty parafialnej pozostawiła na uboczu. W nowym obrzędzie chrztu wymiar ten, także przy chrzcie dzieci, został dostrzeżony. Dokument odnowionego obrzędu chrztu dzieci wyraźnie stwierdza we wstępie: „Aby jaśniej było widać, że Chrzest jest sakramentem wiary Kościoła oraz sakramentem włączenia do Ludu Bożego, należy go udzielać zwykle w kościele parafialnym”⁷⁷. Dokument

⁷⁴ Balter, jw. s. 267-268.

⁷⁵ Fischer, Greinacher, Klostermann, jw. s. 49-50.

⁷⁶ Maas-Ewerd. *Liturgie* s. 320-382; tenże. *Von der Teilnahme an der Feier*. W: *Theologische Anregung und geistliche Vertiefung zur Feier Von Messe und Stundengebet*. Red. J. G. Plöger. Freiburg—Basel—Wien 1980 s. 29-42; H. B. Meyer. *Liturgie und Gesellschaft*. Innsbruck—Wien—München 1970; Hucke, Rennings, jw. s. 5-64.

⁷⁷ *Obrzędy Chrztu dzieci według rytuału rzymskiego*. Katowice 1972 s. 25 nr 10.

ten podkreśla wspólnototwórczy charakter chrztu mówiąc: „Jest rzeczą wielkiej wagi, aby już w przygotowaniu do chrztu współpracowali z kapłanami [...] katechiści oraz inni ludzie świeccy. Trzeba ponadto, aby przy udzielaniu chrztu lud Boży reprezentowali nie tylko sami chrzestni czy rodzice dziecka i bliscy, lecz w miarę możliwości także przyjaciele i członkowie rodziny, sąsiedzi i inni przedstawiciele miejscowego Kościoła, a wszyscy niech biorą czynny udział, aby okazała się wspólna wiara i wyraziła wspólna radość [...]”⁷⁸. Chrzest jest czymś znacznie więcej niż tylko świętem rodzinnym, jest on wydarzeniem parafialnym⁷⁹.

Jeżeli chrzest oznacza włączenie do parafii, to wspólnota parafialna musi czuć się odpowiedzialna za przyjmujących chrzest. Odnosi się to nie tylko do ochrzczonych dzieci, ale również do nowo ochrzczonych osób dorosłych. Nie może parafia pozostawić ich samych sobie. Jako nowi parafianie potrzebują oni oparcia w parafii. Potrzebne jest im środowisko chrześcijańskie, w którym znaleźliby oparcie w realizacji chrześcijańskich ideałów i zasad.

Z omawianego tutaj punktu widzenia nie bez znaczenia jest wprowadzenie w parafiach stałych terminów udzielania chrztu podczas mszy św. Fakt ten nie tylko podkreśla więź chrztu z Eucharystią⁸⁰, ale także całej parafii umożliwia udział w liturgii chrzcielnej⁸¹. Po tej samej linii idą inicjatywy dowartościowania urzędu rodziców chrzestnych oraz, praktykowane już prawie we wszystkich parafiach, przygotowanie rodziców i chrzestnych do chrztu dziecka. Wymagania nowych *Obrzędów Chrztu dzieci* są w tym zakresie wyraźne: „Proboszcz niechaj stara się osobiście lub przez współpracowników [...] przygotować ich do zbliżającego się obrzędu przez duszpasterskie pouczenie i wspólną modlitwę”⁸².

Troska duszpasterska o lepsze zrozumienie sakramentu chrztu koncentruje się obecnie na pogłębianiu katechumentatu dorosłych, rodziców i chrzestnych odpowiedzialnych za wychowanie religijne dzieci. Katechumenat ten powinien być starannie przeprowadzony w ramach zwyczajnego duszpasterstwa parafialnego. Jest także pewna grupa ludzi, przynoszących swoje dzieci do chrztu, którym nie wystarczą formy katechumenatu zorganizowanego w parafiach. Nie wystarczy z tymi ludźmi spotkać się kilka razy celem przeprowadzenia rozmów

⁷⁸ Tamże s. 12 nr 7.

⁷⁹ A. Rojewski. *Wymogi pastoralne nowego Ordo Baptismi*. AK 64:1972 t. 78 z. 3 (380) s. 384-386.

⁸⁰ S. Czerwik. *Refleksja teologiczna nad liturgią Sakramentu Bierzmowania*. RBL 28:1975 nr 1-2 s. 41.

⁸¹ W. Sobczyk. *Chrzest dzieci w duszpasterstwie parafialnym*. AK 70:1977 t. 88 z. 2 (409) s. 230-233; Cz. Krakowiak. *Doświadczenia duszpasterskie z odnowy liturgii Chrztu dzieci we Francji*. Tamże s. 234-241; D. Zim oń. *Chrzest w sytuacji kryzysu wiary w rodzinie*. Tamże s. 221-226.

⁸² Jw. s. 21 nr 5. Por. M. Staneta. *Przygotowanie rodzin wierzących przed udzieleniem Chrztu dzieciom*. AK 70:1977 t. 88 z. 2 (409) s. 227-229.

duszpasterskich lub podczas liturgii. Potrzebują oni żywego kontaktu ze środowiskiem wiary, i to przez dłuższy czas. Z nowszych prób przewycięzenia tej trudności można tu wspomnieć o możliwościach skontaktowania dwóch rodzin ze sobą, rodzinę zaniedbaną religijnie z rodziną żywej wiary. W takim katechumenacie międzyrodzinnym chodziłoby o doprowadzenie rodziny zaniedbanej religijnie do dojrzałości w wierze⁸³.

W ścisłym związku z chrztem pozostaje sakrament bierzmowania⁸⁴. Uzupełnia on niejako rzeczywistość chrztu i uzdalnia do odpowiedzialnego udziału w posłannictwie Chrystusa. Udział ten realizuje się przez współpracę z parafią i oznacza świadome zaangażowanie się we wspólnocie⁸⁵. Jeżeli czas przyjęcia bierzmowania przyjmie się na progu dorastania, w takim razie zdolność do czynnego udziału w życiu parafii może stanowić kryterium do przyjęcia tego sakramentu.

We wprowadzeniu do życia parafialnego ważny jest osobisty kontakt bierzmowanych z dojrzałymi religijnie członkami parafii. W takim kontekście nowego znaczenia nabiera urząd świadków bierzmowania⁸⁶ oraz katecheza przygotowawcza do bierzmowania⁸⁷, która ma być środkiem służącym przygotowaniu samych kandydatów i całej społeczności parafialnej⁸⁸. W nowej liturgii sakramentu bierzmowania podkreślona została potrzeba świadomego i czynnego udziału całej społeczności parafialnej w przygotowaniu kandydatów do bierzmowania, w przeżyciu sprawowanej liturgii sakramentu oraz w pielęgnowaniu daru Ducha Świętego w nowo bierzmowanych⁸⁹. Udzielanie sakramentu bierzmowania podczas nabożeństwa parafialnego podkreśla nie tylko związek bierzmowania z pozostałymi sakramentami inicjacji chrześcijańskiej⁹⁰, ale ma także swoją wymowę zobowiązującą tak dla bierzmowanych, jak i dla parafii⁹¹.

⁸³ Zimoń. *Chrzest* s. 223-224.

⁸⁴ Czerwik, jw. s. 40; Cz. Krakowiak. *Bierzmowanie w kontekście inicjacji chrześcijańskiej*. AK 70:1977 t. 88 z. 2 (409) s. 256.

⁸⁵ Mając na uwadze zaangażowanie się bierzmowanych we wspólnocie, niektórzy autorzy proponują przesunięcie daty bierzmowania do czasu dojrzałości, inni — biorąc pod uwagę związek bierzmowania z chrztem — przeciwni są takiej propozycji. Zob. Fischer, Greinacher, Klostermann, jw. s. 52.

⁸⁶ Według *Nowego obrzędu Bierzmowania* świadkami mogą być rodzice chrzestni (związek chrztu z bierzmowaniem), ktoś wybrany z grona krewnych lub znajomych, a nawet rodzice kandydatów. Por. *Ordo Confirmationis* nr 5, 6, 21, 26, 38, 43; B. Lewandowski. *Uwagi pastoralne do nowego obrzędu Bierzmowania*. AK 64:1972 t. 78 z. 3 (380) s. 406-407; H. Sobeczko. *Sakrament bierzmowania w duszpasterstwie*. RBL 28:1975 nr 1-2 s. 60.

⁸⁷ W ramach katechezy przygotowawczej można wyróżnić: przygotowanie dalsze, bliższe i bezpośrednie, np. 3-dniowe rekolekcje (Lewandowski, jw. s. 403-407).

⁸⁸ Sobeczko, jw. s. 58-59.

⁸⁹ Lewandowski, jw. s. 403.

⁹⁰ Czerwik, jw. s. 35.

⁹¹ Fischer, Greinacher, Klostermann, s. 52-53.

Także w sprawowaniu sakramentu pokuty trzeba wydobyć wymiar wspólnotowy. Zdaniem niemieckich autorów należy ubolewać, że duszpasterstwo zbyt mało uwagi przywiązuje do pokutników, że grzesznicy w parafiach są jakby ukryci⁹². Był okres, że pokutnicy byli widoczni w czasie liturgii. Dzisiaj nie jest to pożądane. Niemniej jednak fakt, że członkowie parafii stanowią wspólnotę, która potrzebuje pokuty, nie powinien być ukrywany. Parafia, która nie podkreśla potrzeby pokuty, nie przemawia do grzeszników i nie ma siły zapraszającej. Ukazuje się ona dla grzeszników raczej jako swoista grupa elitarna albo getto. Ważna rola przypada tu duszpasterzowi. Może on pomóc wspólnocie parafialnej, a nie tylko poszczególnym jednostkom, w odnalezieniu usposobienia pokutnego. Do niego należy też podjęcie próby włączenia tego odkrytego usposobienia pokutnego w życie codzienne parafii. Osiągnięciu tego celu mogą służyć tzw. nabożeństwa pokutne. Gdyby jednak nabożeństwa pokutne były organizowane w sposób sformalizowany, byłyby działaniem nieprzydatnym w budowaniu parafialnej wspólnoty kultu. Aby się przed tym ustrzec, należy włączyć do ich organizowania katolików świeckich z parafialnego kręgu liturgicznego⁹³ albo zespołu liturgicznego⁹⁴ czy komisji liturgicznej działającej w ramach Parafialnej Rady Duszpasterskiej⁹⁵. Parafianie powinni proponować tematy nabożeństw pokutnych. Na każde nabożeństwo mogą wybrać inny temat. Nabożeństwa pokutne mogą organizować także poszczególne grupy parafialne, dostosowując je tematycznie do sytuacji, w jakiej znajdują się jej członkowie. Im lepiej zorganizowana będzie parafia, tym bardziej skuteczne powinny być podstruktury w ukazywaniu wspólnotowego wymiaru pokuty.

Duszpasterstwo parafialne powinno wytrwale działać w kierunku zmiany mentalności parafian w patrzeniu na sakrament chorych oraz w przebudowie ich ustosunkowania się do chorych, starców i umierających⁹⁶. Dobrze prowadzone duszpasterstwo chorych i ludzi w podeszłym wieku jest najlepszym przygotowaniem do śmierci⁹⁷. We wspólnocie parafialnej, która obchodzi pamiętkę śmierci Pana, nie można chorych spisać na straty i uważać ich za tych, którzy

⁹² Tamże s. 53. Autorzy stwierdzają, że ołtarze zostały w świątyniach wysunięte do ludzi, chrzcielnice zostały też dowartościowane, za to najbardziej nowoczesne konfesjonały są w świątyniach bardziej „szafami” ustawionymi przy ścianach niż widocznym miejscem pokuty.

⁹³ Hucke, Rennings, jw. s. 52-55.

⁹⁴ Nazwę taką proponuje W. Pluta (*Vademecum współpracy Ludu Bożego i duszpasterza*. Gorzów 1974 s. 38 — maszynopis).

⁹⁵ Zob. C. Bonicelli, A. Riboni. *Assamblea e consiglio pastorale parrocchiale*. Roma 1970 s. 69-70; R. Kamiński. *Powołanie i funkcjonalność Parafialnej Rady Duszpasterskiej*. AK 70:1977 t. 88 z. 3 (412) s. 292.

⁹⁶ Zob. F. Macharski. *Uwagi na temat troski Kościoła o ludzi starzejących się*. AK 71:1978 t. 90 z. 2 (415) s. 249-251; A. Rumun. *Z problematyki duszpasterstwa ludzi starszych*. Tamże s. 252-262.

⁹⁷ Cz. Krakowiak. *Postuga Kościoła wobec umierającego człowieka*. AK 72:1980 t. 95 z. 2 (430) s. 182.

nie mogą już nic z siebie dać. Tylko w parafii, gdzie zdrowi jej członkowie mają solidarny stosunek do współbraci chorych i umierających, sakrament chorych jest należycie rozumiany i spełnia odpowiednią rolę. Na tym odcinku pozostało jeszcze wiele do zrobienia, bo nadal w wielu przypadkach traktuje się kapłana jako posłańca śmierci i wzywa się go do chorego, gdy ten jest już bliski zgonu. Odwiedziny chorych, komunie św. oraz sakrament namaszczenia chorych na początku poważnej choroby, w dużym stopniu przyczyniają się do kształtowania właściwej postawy chrześcijanina wobec choroby i śmierci⁹⁸.

Opieka duszpasterska nad chorymi i osobami starszymi jest ważnym, a jednocześnie szerokim terenem działania parafii. Nie wystarczy tu tylko zaangażowanie prezbiterów parafialnych i sióstr zakonnych, ale potrzebne jest także wsparcie przez ludzi świeckich, najczęściej z aktywu parafialnego, z grup młodzieżowych⁹⁹ albo — jak określa bp W. Pluta — z zespołów charytatywnych parafii¹⁰⁰. Tylko przy ich wydatnej współpracy możliwe będzie roztoczenie opieki nad wszystkimi chorymi i opuszczonymi w parafii¹⁰¹. Odwiedzanie chorych, dostarczanie lektury religijnej, udział w rekolekcjach, w domach rekolekcyjnych, jest wielką pomocą duchową dla starszych parafian, a poczucie wspólnoty z własną parafią jest dla nich oparciem moralnym¹⁰². Szczególnie cenną inicjatywą parafialną są dni chorych. Organizowanie takiej uroczystości zakłada udział zdrowych parafian, aby została zaznaczona więź parafian zdrowych z parafianami chorymi. Chorem uczestniczącym w nabożeństwie udziela się sakramentu chorych. Działanie to ma na celu likwidowanie uprzedzeń do przyjmowania sakramentu chorych oraz włączenie choroby i wszelkich obciążeń starości do procesu zbawczego. Chorem we wspólnocie będzie łatwiej wybyć się uprzedzeń. Jednocześnie w takich działaniach zaznaczona jest wspólnotowa strona sakramentu, co zostało tak mocno podkreślone w posoborowym rytuale¹⁰³.

Także sakrament kapłaństwa i małżeństwa trzeba widzieć od strony parafii. Kapłan katolicki wyrasta z parafii i w parafii potem urzeczywistnia swe posłannictwo. Wspólnota parafialna przez swoje wiarygodne świadectwo bardziej popiera powołania kapłańskie niż wszystkie akcje powołaniowe. Młodzieży w wieku wyboru powołania życiowego, przeżycie parafii otwartej na współczes-

⁹⁸ Fischer, Greinacher, Klostermann, jw. s. 56.

⁹⁹ A. Rumun. *Duszpasterstwo ludzi starszych*. W: *Ludzie chorzy i starsi w Kościele*. Warszawa 1981 s. 148-151.

¹⁰⁰ Jw. s. 32-37.

¹⁰¹ Włączenie tych osób do duszpasterstwa chorych powinno być poprzedzone wprowadzeniem w zagadnienia psychiki ludzi starych i chorych oraz omówieniem przymiotów niezbędnych dla pomocnika apostołatu chorych (Rumun. *Duszpasterstwo* s. 148-149).

¹⁰² Tamże s. 150-151.

¹⁰³ S. Czerwik. *Odnowiona liturgia namaszczenia chorych*. W: *Ludzie chorzy i starsi w Kościele* s. 116.

ność, w której może ona spełniać zlecone posługi i która dopomaga jej dojść do pewnej samodzielności, parafia może pomóc rozstrzygnąć wybór na rzecz kapłaństwa¹⁰⁴. Również sakramentalne małżeństwo pozostaje w związku ze wspólnotą parafialną. Sakramentalne małżeństwo należy bardziej widzieć jako publiczne świadectwo miłości wobec parafii. Parafia potrzebuje takiego daru. Rodzina chrześcijańska jest nie tylko przedmiotem oddziaływania parafii, ale także podmiotem przyczyniającym się do rozwoju parafii. Powinna ona tak oddziaływać, aby „wszyscy ludzie tworzyli jedną rodzinę i odnosili się do siebie w duchu braterskim” (KDK 24).

Jeżeli w warunkach urbanizacji i industrializacji praktyki religijne słabną lub zanikają, to dzieje się tak dlatego, że udział w nich oparty był na zwyczaju lub nawykach środowiskowych. Zadaniem duszpasterstwa jest takie oddziaływanie na wiernych, aby spełniane przez nich praktyki religijne pochodziły z umotywowanej postawy religijnej i pogłębiały więź parafianina z Bogiem i wspólnotą wierzących. Powinny one angażować katolików w sprawy parafii i Kościoła oraz wpływać na przemianę moralną. Wszystkie te cele będą łatwiej spełniane przez katolików, jeżeli ich parafie będą wspólnotami kultu, a duszpasterstwo będzie ukazywać wewnętrzne powiązania między sakramentami i związek między sakramentami a życiem wspólnoty parafialnej.

DIE ZUGEHÖRIGKEIT ZUR PFARREI ALS KULTGEMEINSCHAFT

Zusammenfassung

Die Liturgie ist neben der Verkündigung und der Diakonie eine Grundfunktion von Kirche und Pfarrei. Die Tätigkeit der Kirche und damit auch der Pfarrei, in der sich die Kirche verwirklicht, strebt zur Liturgie, und in der Liturgie, insbesondere in der Eucharistie, vollzieht sich das Werk unserer Erlösung. Wenn sich die gesamte Tätigkeit der Pfarrei in der Liturgie auch nicht erschöpft, so müssen ihre verschiedenen Tätigkeiten doch auf die Liturgie bezogen werden, und die Liturgie sollte einen Bezug auf die anderen seelsorgerischen Funktionen besitzen.

Die Liturgie als gemeinschaftliches Handeln setzt die Existenz einer Gemeinschaft voraus. Die Gemeinschaft des Gebets ermöglicht den Gläubigen, die sie bilden, ein volles Gemeinschaftsleben zu führen. Diese Bedingungen werden in den Pfarrgemeinden voll realisiert. Die Konzilsdokumente verweisen auf die Unterscheidung zwischen den Gruppen der Gläubigen (*coetus fidelium*) und den Pfarreimitgliedern (*paroeciae*). H. Wieh zufolge wird der Begriff *coetus fidelium* in den Konzilstexten als ein in Bezug auf die Pfarrei höherstehender Begriff verwendet. Nach Ansicht dieses Autors ist *coetus fidelium* die in bestimmten theologischen Kategorien beschriebene Gemeinschaft der Gläubigen, während die Pfarrei der *Konstitution über die Liturgie* zufolge die rechtlich und räumlich bestimmte Form dieser Gemeinschaft ausmacht.

¹⁰⁴ Fischer, Greinacher, Klostermann, jw. s. 57-58.

Das Leben der Pfarrei realisiert sich in einer Vielzahl von Versammlungen und Begegnungen, unter denen der liturgischen Versammlung ein besonderer Rang zukommt. Anderer Versammlungsformen zur Verkündigung des Glaubens bzw. seiner Verwirklichung (z. B. Bibelkreise, Ehevorbereitungskurse, Gespräche mit den Eltern anlässlich der Taufe ihres Kindes, Versammlungen des seelsorgerischen Rates der Pfarrei usw.) können die liturgischen Versammlungen der Pfarrei nicht ersetzen. Die liturgischen Begegnungen dürfen sich nicht auf die Realisierung allein derjenigen Ziele beschränken, um die es den anderen Begegnungsarten in der Pfarrei geht.

Da die Liturgie die Kirche erbaut und diese die Gemeinschaft des Volkes Gottes ist, das durch Glaube, Hoffnung und Liebe vereint ist, trägt die Liturgie auf einzigartige Weise zur Vertiefung des Gemeinschaftslebens der Pfarrei bei. Auf diese Weise verlangt die Liturgie einerseits eine soziologische Gemeinschaft und stärkt und vertieft andererseits die Verbundenheit einer solchen Gemeinschaft.

Die Feier der Eucharistie dynamisiert die gemeinschaftsschaffenden und evangelisierenden Fähigkeiten der Pfarrei. Die Anonymität der Pfarreimitglieder ist insbesondere in der Grossstadt eines der grössten Hindernisse für das deutliche Aufzeigen des Gemeinschaftscharakters der hl. Messe. Deshalb sollte die Seelsorge den Gläubigen helfen, der Anonymität zu entfliehen, damit die gemeinschaftliche Dimension der Pfarrei während der sonntäglichen eucharistischen Versammlung leichter erfasst und besser erlebt werden kann.

Alle Sakramente haben gemeinschaftsschaffenden Charakter. Die Berücksichtigung des Erbauens der Pfarreigemeinschaft sollte ein wichtiges Element bei der Spendung aller Sakramente bilden. Dieses Problem ist um so aktueller, als die Sakramente in der täglichen Praxis von vielen Gläubigen weiterhin für ein individuelles Heilmittel gehalten werden. Die gemeinschaftliche Dimension der Sakramente und die aktive Beteiligung der Gläubigen an ihrer Spendung wird in vielen Fällen zu wenig betont. Auf diesem Gebiet bleibt für die seelsorgerische Praxis noch viel zu tun. Die Seelsorge muss überdenken, welche Mittel des Handelns angewandt werden müssen, um in täglichen Leben der Pfarrei die gemeinschaftliche Dimension der eucharistischen Versammlung, der Sakramente und Sakramentalien herauszuarbeiten.

Übersetzung: Herbert Ulrich